

menő híradásait is: mintaszerű a Kont Istvánról szóló népi ének felhasználásának elemzése.

Az utolsó fejezetben, amely Thuróczyt mint történetíró és író méltatja, a szerző összefoglalja a forráskritika idevonatkozó tanulságait, elemzi világnézetét, írói magatartását, stílusát, s ennek alapján igyekszik kijelölni helyét irodalmunk történetében. S ha középkori történetírásunkat nem lehetett következetesen beágyazni európai keretekbe, akkor itt bőven kárpótol az eszmetörténeti összefüggések (asztrológia, fortuna és fátum, Macchiavelli) főlmutatása, s Thuróczy írói mintaképének, Guido de Columna XII. századi lovagregényének megélése. Thuróczyt Kardos Tibor az 1957-es fordítás mellett megjelent tanulmányában mint reneszánsz-humanista író mutatja be, elvetve a korábbi kutatás (Kaszák József) felfogását, amely szerzőnk középkori vonásait hangsúlyozta. A kérdést — alighanem végleges eredménytel — eldönti Mályusz Elemér: Thuróczy stílusban, történelemfelfogásában alapvetően középkori író, akire azonban hatottak bizonyos humanista gondolatok, anélkül, hogy ezek uralkodó és meghatározó jegyekké váltak volna.

Mályusz Elemér munkája ékes bizonyítéka annak, hogy a történeti-forráskritikai és az irodalomtörténeti módszer korántsem zárja ki egymást. Kiváltképp korai emlékeink vizsgálata csak a kettő együttes alkalmazása esetén hozhat tartós eredményeket. E kettős szempontú vizsgálat eredményeinek magas rendű szintézise valósul meg e tanulmányban.

Kapitánffy István

Bogdán István: Régi magyar mesterségek
Bp. 1973. Magvető K. 407 l.

Bogdán István kötete azokat a Magyar Rádióban elhangzott ismeretterjesztő előadásokat gyűjti egybe, melyek iparunk múltját, a régi magyar kézműves céhek történetét, mesterembereink XVI—XVIII. századi életét mutatják be. A 30 darabból álló előadás-sorozat ismeretterjesztő céllal készült, azonban — részint a technikatörténeti munkák csekély száma, részint a jelen kötetben összegyűjtött anyag gazdagsága, a levéltári és könyvtári források pontos megjelölése miatt — a tudományos kutatás számára is használható, s a régi magyar művelődés történetével foglalkozó szakemberek figyelmét méltán keltheti fel.

A régi magyar mesterségek tanulmányozása ráirányítja figyelmünket arra a tényre, hogy történelmünk nem csupán hadakozások és politikai harcok sorozata, hanem a békés

alkotó munka folyamatáé is, azé a munkáé, mely állandóan alakította az ember gondolatvilágát, kiformálta a régi századok emberének világképét. Így a kötet irodalomtörténeti tanulságokkal is szolgál, s ugyanakkor bemutatja azt a társadalmi réteget, melyhez számos népi vagy népies jellegű irodalmi alkotásunk szociológiailag is kötődik. Nem véletlen, hogy Bogdán István majd minden mesterségnek a bemutatásakor népdalrészleteket is fel tud használni, hisz a molnárok-ról, halászokról, szücsökről, csizmadiákról, szabókról és más kézművesekről bőven megemlékezik a magyar folklór.

Hangsúlyozni szeretnénk azonban, hogy népköltészeti alkotásaink mellett íróink-költőink is bőven merítenek anyagot a kézművesek életéből, főként a XVII. században. A reneszánsz irodalom elsősorban az eszmei-gondolati tartalomra helyezi a hangsúlyt, valóságábrázolása stilizált, nem a tárgyi világ részleteihez kötött; ezzel szemben a barokk kor írói előszeretettel merítik képanyagukat az ember környezetének egyedi részleteiből, sokszor fényképszerűen kopirozzák a valóságot. Elég, ha Pázmány Péter terjedelmes hasonlataira, a mesteremberek életét-munkáját megjelenítő képeire utalunk, vagy a szerző által is idézett Gyöngyösi-versbetétre emlékeztetünk, mely a „Vulkán Műv-helyéből” jött „eröss kovácsok” munkáját ábrázolja (21. l.). Végeredményben megállapíthatjuk hogy Bogdán István mindenütt jó érzékkel vonja be előadásába az épp odaillo irodalmi idézeteket, könyve a régi magyar mesterségekre vonatkozó versrészleteknek is gazdag gyűjteménye.

Két fejezet — kifejezetten irodalmi témája miatt — külön is említést érdemel. „A betűk mesterének” bemutatására nem is lehetett volna alkalmasabb személyt választani mint a tragikus sorsú, kiváló magyar nyomdászt, Misztótfalusi Kis Miklóst. Az ő életútjának követésével a szerző kettős célt valósít meg: egyfelől megismerteti az olvasót a korabeli betűmetszés, betűszedés és szorosabb értelemben vett nyomtatás részletfolyamataival, szakkifejezéseivel, másfelől pedig a kiemelkedő képességű erdélyi nyomdász életének példájával a hivatástudat és haza iránti hűség egybefonódását is bemutatja.

A diákokról szóló, utolsó fejezet azt a környezetet villantja fel, melyben a régi századok diákjai tanultak, köztük oly sok magyar író és költő is. Kár, hogy a hazai egyetemek történetére vonatkozó adatok áttekinthetetlenek s hibásak is (pl. a nagyszombati egyetemet nem Oláh Miklós alapította, ő csak a jezsuitákat telepítette le ott 1561-ben).

Egészében véve Bogdán István könyve érdekes olvasmány, művelődéstörténetünk

kutatásának figyelmet érdemlő dokumentuma, forrása nyaga a téma további vizsgálataiban hasznos segédeszköz.

Bitskey István

Sándor Petőfi: Apostol. V slovenščino prevedel: Jože Hradil. Murska Sobota 1973. Pomurska Založba, 288 l.

„Mesto je mračno, noč je legla nanj.
A luna klati sepo drugih krajih
in zvezda so zaprle
zlate veke.
Teman je svet
kot podkopljena vest.”

Aki nem olvas szlovénül, csak valamelyik szláv nyelvben járatos, az is örömmel ismer rá „Az apostol” bevezető soraira, melyet Jože Hradil avatott fordításában idéztünk. Hradil két Jókai-regényt (Egy magyar nábob; Kárpáthy Zoltán) ültetett át szlovénre, majd *Ljubezen* (Szerelem) címmel kortárs magyar írók novelláiból állított össze antológiát (maga Lengyel József, Thurzó Gábor, Szabó Magda, Karinthy Ferenc, Hernády Gyula, Galambos Lajos, Galgóczi Erzsébet és Szakonyi Károly elbeszéléseit fordította). Az apostol szlovén változata délnyugati szomszédunk tiszteletadása a Petőfi-évfordulóra. S mint az idézett sorok bizonyítják: igazi tiszteletadás ez. Hradilnak sikerül visszaadni az elbeszélő költemény fojtott drámaiságát; a jambikus szabad vers nem csábítja ritmikái vagy értelmi hűtlenségre, olykor akusztikailag is tökéletes a szlovén változat.

„Csendes kívül a nagyvilág,
Csendes belül a kis szoba...”
„Vse tiho zunaj je v velikom svetu,
vse tiho znotraj v izbi tesne...”

Az ellentétek azonos módon felelnek a szórendi megfelelések a hangsúly azonos eloszlását eredményezik.

Más példa: a gondolatok tiszta kifejtése megindító kültőiséggel párosul a híres monológban.

„A szőlőszem kicsiny gyümölcs,
Egy nyár kell hozzá mégis, hogy megérjék.
A föld is egy gyümölcs, egy nagy gyümölcs...”

„Grozdna jagoda je droben sad,
poletje mine, preden dozori.
Tudi zemlja je sad, a velik sad...”

Amit szóvá tennénk: az az olykor kissé leegyszerűsített értelmezés. Petőfi tudatosan ír „kibérlett” lelkiismeretről, és ezzel nem egyenértékű a *podkopljena vest* (meg-

vásárolt lelkiismeret), szemernyi kis archaizálás itt segíthetett volna. Ahogy az „szakfényével lángoló szemének” kifejezésnek a „s plameni iz svojih oči” (szeméből a lánggal) nem méltó párja. Talán a prešereni stílusnyelv használata gazdagíthatta volna az egyébként igen magas színvonalú, a szlovák E. B. Lukáč mellett eddig legjobb Apostolfordítást.

A kötethez Štefan Barbarič írt tanulságos utószót. Barbarič a magyar irodalom jó ismerője, a Helikonban s az újdéki Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményeiben megjelent dolgozatai a szlovén—magyar kapcsolatok avatott szakértőjéről árulkodnak. Barbarič *romantikus* költőt lát Petőfi-ben. „Szembetűnő, hogy Petőfi forradalom-szemlélete lényegében romantikus” — írja, majd így folytatja: „Romantikus a magasztos célokért harcoló egyének lelkes felmagasztalása, az szabadság mártírjainak tisztelete, műveiben a fekete és fehér túlméretezettsége, a jó és a gonosz túlmagasztalása.” Mi másképp látjuk Az apostolt (romantikusnak is), de ha külföldről ilyenek találják, ezen el kell gondolkodnunk. Annál is inkább, mert a nem-magyar Petőfi-kutatók a romantikus Petőfi arcképét rajzolgatják.

A kétnyelvű kötet hállára és elismerésre késztet. Nem a kiadás ténye, hanem *színvonala* miatt. A kötet értékét növelik Gábor Zoltán érdekes illusztrációi. Petőfi megrendítő szava a szabadságról, a szolgálásról, a hazáról, az igazságról, a forradalmár-élet értelméről szépen és meggyőzően hangzik szlovénül is.

Fried István

Kováts Miklós: Magyar színjátszás és dráma-irodalom Csehszlovákiában 1918—1938. Bratislava, 1974. Madách K. 226 l.

A csehszlovákiai magyar irodalom és kulturális élet összefoglaló története számos értékes kezdeményezés (Turczel Lajos, Csanda Sándor, Botka Ferenc stb.) ellenére is megírására vár. Sajnos, a ma rendelkezésünkre álló könyv- és folyóirattári, levelestári anyag töredékes, rengeteg értéke dokumentum (így pl. a kultúrreferátus teljes irattára) semmisült meg vagy lappang, számos értékes mű alig ismert kiadó gondozásában jelent meg vagy szerzője íróasztalában maradt (s azóta esetleg fel sem található). Az eddig erről a témáról megjelent, kétségtelenül úttörő művekkel kapcsolatban éppen ezért az az olvasó érzése, hogy még a régmúlt korok anyagfeltáró munkáját végző irodalomtörténészeknél is nehezebb feladatot kellett megoldaniuk, vállalva a fehér foltoknak, a beidegződött előítéletek elismételésének, az esetleges félreértéseknek a kockázatát is. Világos, hogy